

Popularnonaukowy opis badań

Warszawa, Łódź i Kraków były największymi przedwojennymi skupiskami żydowskimi na terenie Polski w jej dzisiejszych granicach. Żydowscy mieszkańcy tych miast, w łącznej liczbie ok. 600 000, współtworzyli je przez setki lat. Miasta te były prężnymi ośrodkami żydowskiego życia we wszystkich jego przejawach – religijnym, artystycznym, politycznym i gospodarczym.

Literackie obrazki międzywojennych żydowskich dzielnic polskich miast – warszawskiej Dzielnicy Północnej, łódzkich Bałut, krakowskiego Kazimierza – są powszechnie znane. W wyniku wojny i Zagłady, dzielnice te przestały istnieć, a powojenne miasta funkcjonują w świadomości społecznej jako miasta bez Żydów. Niesłusznie.

Szacuje się, że spośród ok. 3,3 mln polskich Żydów Zagładę przeżyło ok. 13%. Wielu tych, którzy doczekali wyzwolenia poza granicami kraju, wracało do Polski – jedni na krótko, inni na stałe, by tu odbudować swoje życie po Zagładzie.

Ocalali pozostawili po sobie bogatą literaturę wspomnieniową. Większość tekstów zbudowana jest według następującego schematu: życie przedwojenne – wojna – powojenny powrót do Polski – przygotowania do wyjazdu i emigracja – życie w nowym kraju – powrót do Polski po latach. Naukowcy wykorzystują tę literaturę najczęściej jako źródło wiedzy o przedwojennym żydowskim życiu oraz o Zagładzie. Cenny materiał źródłowy dotyczący życia w powojennej Polsce jest rozproszony i nierzadko wydawany np. przez ziomkostwa zrzeszające polskich Żydów w Izraelu, w niewielkich nakładach o lokalnym zasięgu. Między innymi z tego względu pozostaje niemal niewykorzystany przez badaczy powojennej historii Polski/ powojennej historii Żydów polskich. Brakuje całościowych opracowań naukowych dotyczących powojennych polskich miast – w tym – Warszawy, Łodzi, Krakowa, widzianych z perspektywy żydowskiej, co skłoniło mnie do podjęcia tej tematyki w badaniach naukowych.

Celem projektu jest identyfikacja i analiza żydowskich tekstów literatury dokumentu osobistego opisujących powojenną Warszawę, Łódź i Kraków oraz odtworzenie na ich podstawie powojennego wizerunku wspomnianych miast, na który składa się zarówno obraz rzeczywistości społecznej, jak i przestrzeni miejskiej. Projekt jest także próbą ukazania żydowskiego doświadczenia życia w powojennych polskich miastach, tego, co ocalali zastali po powrocie z obozów, gett, z ukrycia, z ZSRR, zarówno w sensie społecznym, jak i przestrzennym, problemów, z jakimi musieli się zmierzyć, czyli elementów ich powojennej codzienności. Projekt ma również na celu prześledzenie okoliczności, w jakich ocalali podejmowali decyzję o emigracji lub pozostaniu w Polsce, a także analizę procesu powrotów po latach.

Główne pole badawcze projektu stanowią teksty literatury dokumentu osobistego, rozumianej szeroko, jako całokształt pisarstwa autobiograficznego w różnych jego gatunkowych odmianach. Są to teksty głównie w jęz. polskim, angielskim i hebrajskim.

Kryterium doboru analizowanych utworów literackich stanowi przede wszystkim biograficzny związek autorów z danym miastem – Krakowem, Łodzią lub Warszawą. Teksty te – opisujące lata 1945-2015 – zostaną zanalizowane w szerokim kontekście badań socjologicznych, kulturoznawczych, psychologicznych, a przede wszystkim historycznych.